

Redactionele kanttekeningen

Het Kreon-complex

Alle Schuld rächt sich auf Erden. Behalve in Nederland. Daar wordt jaarlijks voor vele tientallen miljoenen guldens schade veroorzaakt zonder dat de schuldlige wordt lastig gevallen met een vordering uit art. 1401 BW. Door middel van (sociale) verzekering wordt de schade doorgaans gecollectiveerd. Dit strookt bovendien goed met het uitgangspunt van de verzorgingsstaat: een door de samenleving verzekerd welzijn voor haar individuele leden. Daarin past slecht dat de schade van het slachtoffer wordt verhaald op de dader. Dan dreigt immers aantasting van het welzijn van een ander individu. Niet verplaatsing, maar collectivering van de schade is het devies.

Als een rimpelloze spreiding van schade het ideaal is van het aansprakelijkheidsrecht, zijn zijn dagen geteld. Een schadeverzekering ten behoeve van de benadeelde en afschaffing van het regres op de dader geniet dan ruim de voorkeur boven de lange en duistere gang van het aansprakelijkheidsrecht. Ter zake van letselschade in het verkeer verdient een door de wetgever afgedwongen terugtred van art. 1401 serieuze overweging. Maar heeft collectivering van schade en afschaffing van het op de individuele dader toegesneden aansprakelijkheidsrecht niet over de hele linie de toekomst?

De paden van het recht volgen zelden de rechte lijn. Een tegendraads geluid. De Minister van Justitie bepleitte onlangs onder een niet zeer gelukkig gesternte, het televisieprogramma 'Haagse Bluf', de hantering van het civiele aansprakelijkheidsrecht daar, waar thans art. 1401 in de kast blijft en de schade, als sprak het vanzelf, wordt gecollectiveerd: de opzettelijke vernieling van publieke eigendommen. De minister dacht daarbij vooral aan de gesloopte treinstellen die de bekroning vormen van zo menig voetbalfeast. Daarnaast verdienen echter de politiek gemotiveerde vernielingsacties de aandacht. Ook zij leiden tot schade die zelden of nooit op de daders wordt verhaald, en die door de samenleving gelaten wordt gedragen.

Moet dat zo blijven?

Een test-case om de gedachten te bepalen. Enkele leden van een basisbeweging tegen militarisme en kerngeweld dringen een kazerne binnen en vernielen aldaar aanwezige radar-apparatuur (schade f 300 000). De indentiteit van één van de deelnemers wordt vastgesteld: Petra S., een dertigjarige onderwijzeres uit Sneek. Zij is eigenares van een huis dat met hypotheek is belast. De overheid is van plan conservatoir beslag te leggen op het huis en dat te veilen nadat in een proces het beslag van waarde is verklaard en de vordering is toegewezen. Is dit een verstandig plan? Er lijkt veel tegen. In de eerste plaats is het financieel rendement waarschijnlijk gering of zelfs negatief. In ieder geval zal de hypotheekhouder met het grootste deel van de opbrengst van het huis gaan strijken. In de tweede plaats kan de Staat er op voorbereid zijn dat het proces zal leiden tot een heropvoeding van het treurspel 'Antigone' van Sophokles en dat de Staat daarin de rol van Kreon krijgt toebedeeld. De moderne versie van Antigone, 450-470, 'jullie rechtsorde is de onze niet' zal door de actievoerders zonder twijfel in het geding worden

gebracht Is het niet wijzer de schade zonder omhaal af te boeken onder de post 'rekening rijk' op de begroting van defensie?

Nee dat is het zeker niet Het wegnemen van schade is niet het enige legitieme doel van het aansprakelijkheidsrecht Was het dat, dan zou een beroep op art 1401 misbruik van recht zijn, steeds dan wanneer te voorzien valt dat de kosten van de procedure groter zijn dan de baten van het verhaal Maar het aansprakelijkheidsrecht heeft nog een andere functie rechtshandhaving Een geslaagd beroep op art 1401 leidt ertoe dat met executoriale kracht wordt vastgesteld dat op de gedaagde een rechtsplicht tot schadevergoeding rust, los van de vraag of het afdwingen van die plicht een batig saldo oplevert Just de staat heeft tot taak het recht te handhaven door de nakoming van rechtsplichten af te dwingen Die taak wordt dringender naar mate de desbetreffende plicht hechter is verankerd in de heersende rechtsovertuiging Dat, wie andermans eigendommen opzettelijk vernielt, de schade behoort te vergoeden is een oordeel dat op ruim voldoende steun kan rekenen

Is het niet Kreon die hier spreekt?

Zeker, maar geen overheid kan die rol ontlopen De tragische kracht van Sophokles' drama schuilt in het onontkoombare Het is niet een strijd tussen goed (Antigone) en slecht (Kreon), maar een confrontatie waarin ieder zijn eigen gelijk heeft Het gelijk van Kreon bestond in de handhaving van het Thebaanse recht (de wet op de lijkbezorging die het niet toestond een gesneuvelde vijand in Thebaanse aarde te begraven)

Het liep slecht af met Kreon Dat noodt niet tot navolging Toch is de oplossing niet dat de staat de confrontatie met de uitdagers van zijn rechtsorde uit de weg gaat De Goden straffen Kreon niet voor het feit dat hij het geldende recht handhaafde, maar omdat hij daarbij de redelijke maat te buiten ging Een verplichting tot schadevergoeding wegens opzettelijke vernieling, die derhalve door geen enkele verzekeraar wordt gedekt, zal in zwaarte de gebruikelijke strafmaat ver overtreffen De overheid doet er goed aan de plicht tot schadevergoeding wel af te dwingen maar daarbij niet steeds het volle pond te eisen

J H N